

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomiteen
Møte torsdag den 15. mai 1952 kl. 13.

Formann: F i n n M o e .

Til stede ved møtets begynnelse var: Hambro, Klippenvåg, Konrad Knudsen, Lavik, Finn Moe, Moseid, Sven Nielsen, Selvik, Strøm, Gerhardsen, Skrondal, Natvig Pedersen, Lothe, Vatnaland, Smitt Ingebretsen og Wright. Valen hadde forfall.

Til stede var dessuten: utenriksminister Lange og statssekretær Boyesen.

Formannen: Dette møte er innkalt for at utenriksministeren skulle få gi en redegjørelse om den tilleggsprotokoll – får man vel kalle det – til Atlanterhavspakten, som er blitt nødvendig i anledning av at Tyskland kommer med i det europeiske forsvarsfellesskap. Men dessuten er det senere kommet til en annen sak, og det er at utenriksministeren gjerne vil redegjøre litt for behandlingen av spørsmålet om Tunis i de Forente Nasjoner, og jeg vil forslå at vi begynner med det, så meget mer som protokollen vedrørende Atlanterhavspakten er oversatt og skulle komme litt senere.

Jeg gir ordet til utenriksministeren.

Utenriksminister Lange: Det er ikke min hensikt å gå inn på realiteten i hele Tunis-problemet – det ville ta lang tid, men vi har i dag fått et telegram fra vår delegasjon i New York om at Pakistans delegasjon har invitert den norske, den danske, den svenske, den kanadiske, den australske og den ny-zealandske delegasjon til en konferanse den 19. mai for å drøfte muligheten for innkallelse av Generalforsamlingen til en spesiell sesjon om Tunis. De tre sistnevnte delegasjoner vil motta innbydelsen, men den svenske og den danske delegasjon har ennå ikke tatt standpunkt, men vil antagelig møte. Den norske delegasjon finner det riktig å møte.

Dette kommer jo ikke uventet. Vi fikk et brev fra delegasjonen der borte for en ukes tid siden, hvor den varslet om at Pakistans hoveddelegerte, professor Bokhari, som har ført denne sak i Sikkerhetsrådet, hadde sagt at han kom til på et senere tidspunkt å henvende seg til bl.a. den norske delegasjon for å høre om den norske delegasjon ville støtte et initiativ for å få saken inn for en ekstraordinær generalforsamling.

Vi har på et tidligere tidspunkt, den gang saken var oppe i Sikkerhetsrådet, instruert delegasjonen om underhånden i samtaler å gi uttrykk for det syn at vi ville synes det var riktig at Sikkerhetsrådet tok saken opp på sin dagsorden, altså ikke avviste den. Til dette nye spørsmålet som nå foreligger, har vi gitt delegasjonen den instruks, som den for øvrig hadde lagt til rette selv, at vi ville fraråde at man tok det skritt med grunnlag i situasjonen i Tunis å innkalle en ekstraordinær generalforsamling. Det skal etter vår vurdering en mere akutt fare for freden i verden til før man tar et så vidtgående skritt. Derimot har vi sagt til vår delegasjon at den skulle tilrå den alternative kurs som de arabisk-asiatiske land selv har vært inne

på, nemlig den at man retter en fornyet henstilling til Sikkerhetsrådet om å ta saken opp.

Etter de opplysninger som foreligger underhånden, er det meget sannsynlig at hvis en slik henstilling kommer til Sikkerhetsrådet på et tidspunkt hvor det har vist seg at det, tross det har gått flere uker, ikke er kommet noe nærmere en løsning gjennom direkte forhandlinger mellom partene, vil den amerikanske regjering under henvisning til dette etter all sannsynlighet stemme for at saken blir satt på Sikkerhetsrådets dagsorden.

Den indiske delegasjon har i sammenheng med diskusjonen om å få denne sak frem for de Forente Nasjoner uttrykkelig presisert at det er dens og de andre delegasjoners mening – de delegasjoner som har deltatt i denne aksjonen – ikke på noen måte å forlange at Sikkerhetsrådet skal fordømme hverken den ene eller den annen part, ikke Frankrike og ikke de andre. Deres hensikt er utelukkende at det fra Sikkerhetsrådet skal rettes en inntrengende oppfordring til partene om gjennom forhandlinger å finne frem til en løsning, og med det som bakgrunn synes jeg det er desto mere grunn til at man nå, i den utstrekning det overhodet blir spørsmål om det, gir til kjenne en sådan holdning at vi vil støtte tanken om at man retter en fornyet henvendelse til Sikkerhetsrådet om å ta saken opp.

Det som kanskje er det viktigste moment når vi i Regjeringen mener at vi bør gjøre dette, er at Sikkerhetsrådets avvisning av Tunis-saken vakte en meget voldsommere reaksjon i de arabisk-asiatiske delegasjoner derover enn det er kommet frem i norsk presse, og først og fremst en reaksjon i den form at her ser man hvordan Atlanterhavspaktens solidaritet slår igjennom til fordel for kolonimakten Frankrike i forholdet til en befolkning som kjemper for sin nasjonale selvstendighet, og det at Atlanterhavspakten hos disse ikke-kommunistiske land i Asia og Nord-Afrika skal bli stående i det lys, er jo for en lengere utvikling ytterst uheldig. Det vil derfor være til stor hjelp i alle måter sannsynligvis både reelt i saken og for forholdet mellom de vestlige demokratiene som har sluttet seg sammen i Atlanterhavspakten, og de arabisk-asiatiske land, om det ved en ny votering i Sikkerhetsrådet kunne konstateres at dette ikke er noen definitiv avvisning av saken, men at Sikkerhetsrådet er villig til å ta den opp.

Formannen: Er det noen som vil uttale seg om saken?

Hambro: Ja, jeg er helt enig med utenriksministeren.

Formannen: Jeg er for mitt vedkommende også helt enig. Men jeg synes bare at hvis spørsmålet blir aktuelt – det er jo ikke noen grunn kanskje for oss til å komme frem med dette standpunkt uten videre, men jeg mener altså at hvis saken påny blir aktuell, slik at det kommer meldinger i pressen osv., må vårt standpunkt i denne sak komme frem eventuelt gjennom et intervju med utenriksministeren eller på annen måte.

Videre må jeg jo si at hvis det nå skulle utvikle seg slik at det ikke blir spørsmål om Sikkerhetsrådet, men at man står overfor spørsmålet om å innkalle en

ekstraordinær generalforsamling, da får vi vel anledning til å komme tilbake til saken? For hva man enn mener om situasjonen ellers, tror jeg at vi der står i en tvangssituasjon, at vi ikke kan motsette oss at en ekstraordinær generalforsamling blir innkalt, selv om jeg for min del villig innrømmer at jeg ikke tror det vil være noe vesentlig bidrag til løsning av saken.

Moseid: Jeg er helt enig med utenriksministeren, men jeg vil heller ikke ta noe videre standpunkt i spørsmålet, og jeg vil ikke si noe om det formannen nå var inne på.

Hambro: Får jeg lov til å rette et spørsmål – ikke egentlig i denne saks anledning, men dog et som streifer den. Da hr. Gjesdahl var her for noen tid siden, ordnet han med FN med en ukentlig kringkasting til Norge, hvilket Kringkastingen aldri har vært noe begeistret for av grunner jeg ikke skal komme inn på. Nå hører ikke jeg noe videre på Kringkastingen. Jeg har et radioapparat, men det er i ustand, og det synes jeg er en stor velsignelse. Men jeg fikk et brev borte fra Gjesdahls kontor, hvor de spør meg om disse ukentlige kringkastingene kommer frem her, for de er ikke sikre på at de blir møtt med noen velvilje. Det er jo naturlig at de nevner dette spørsmålet, for det som kringkastes til Norge, er jo gjennomgått offisielt av Trygve Lies kontor eller av Gjesdahls kontor, så det skulle gi publikum en viss veiledning. Derfor spør jeg om de som formodentlig følger noe mere med i radio, om det kommer noen slik ukentlig kringkasting fra FN.

Friis: Jeg har ikke hørt noe.

Formannen: Min radio er omtrent som hr. Hambros.

Friis: Jeg er ordfører for Kringkastingens budsjett. Jeg har ikke hørt noe.

Utenriksminister Lange: Jeg har heller ikke hørt det. Jeg hører forøvrig ikke på så svært meget utover nyhetsstoffet. Men jeg hører jo ofte annonseringen av programmet, og det har ennå ikke forekommet at jeg har hørt de har annonsert de sendingene.

Hambro: Nei, Øksnevad fant det helt overflødig, sa hr. Gjesdahl, at det kom noe der borte fra.

Friis: Det er kommet i dag en beretning fra Kringkastingen om dens virksomhet, og den har jeg bare så vidt fått tid til å se gjennom, men jeg tror ikke det sto noe der heller.

Utenriksminister Lange: Så vidt jeg vet, er dette en helt ny ordning som er etablert for noen uker siden.

Hambro: Jeg vet ikke når det er etablert. Gjesdahl konfererte med meg om det, jeg antar for ca. to måneder siden, da han var her. Man tok det opp der borte, for de hadde en sådan ordning med Danmark og med Sverige, og der var man meget takknemlig for det. Men Kringkastingen her er ikke det minste takknemlig for et sådant program, sa han. Øksnevad hadde sagt at en sådan ordning ville gjøre det mindre sannsynlig at han kunne reise så hyppig til Amerika, og derfor syntes han slett ikke det var noen vinning. Men det er altså ingen i departementet heller som regelmessig lytter på Kringkastingen?

Utenriksminister Lange: Nei, ikke på norsk kringkasting, men det er visse andre kringkastinger som vi avlytter.

Friis: Jeg har ikke hørt noe fra kringkastingssjefen om at han ikke ser med interesse på en sådan ting.

Hambro: Nei, *jeg* har heller ikke hørt noe fra ham.

Friis: - og jeg vil si at det ville være galt om han ikke gjorde det.

Formannen: Hvis ingen har noe mer å bemerke, anser vi oss da som ferdig med saken om Tunis, og går videre til spørsmålet om tilleggsprotokollen til Atlanterhavspakten.

Oversettelse av utkastet til protokoll ble delt om til komiteens medlemmer.

Utenriksminister Lange: Det som har gjort at jeg har bedt om å få komme her og gi en kort orientering i tillegg til det som tidligere har vært sagt fra min side både her i komiteen og i min redegjørelse i Stortinget 6. mars, er at vi nå har fått beskjed om at det etter all sannsynlighet vil bli aktuelt å undertegne – selvfølgelig med det nødvendige forbehold om senere ratifikasjon – protokollen til Atlanterhavspakten om garantier gitt av partene i traktaten for det nordatlantiske område til de stater som er medlemmer av det Europeiske Forsvarsfellesskap.

Jeg har, som jeg antydte tidligere, både i forbindelse med Roma-møtet og Lisboa-møtet utførlig redegjort for utviklingen i forhandlingene om forholdet mellom det Europeiske Forsvarsfellesskap og Atlanterhavs-organisasjonen. Sist jeg var inne på det, var som nevnt i redegjørelsen i Stortinget den 6. mars, og det skulle vel ikke være nødvendig å rekapitulere hele det stoffet. Jeg vil bare minne om at jeg i Stortinget sa, etter ganske kort å ha gjennomgått rekkevidden av protokollen, at protokollen ville selvfølgelig bli forelagt Stortinget til godkjenning på vanlig måte, altså til godkjenning av ratifikasjonen av protokollen. Men før Regjeringen tar det skritt å undertegne, syntes vi det var riktig at denne komite ble litt nærmere orientert om hvordan hele saken nå står.

Det som er det reelle innhold av protokollen, hvis tekst i norsk oversettelse nå er delt om, er at den garanti Atlanterhavspaktens medlemsstater gir hverandre i art.

V, den nemlig at de betrakter et angrep på et hvilket som helst medlemsland som et angrep på seg selv, den utvides til å gjelde samtlige medlemsland i det europeiske forsvarssamfunn. Realiteten i dette er at den utvides til å gjelde den vesttyske forbundsrepublikk, idet jo alle de andre 5 medlemsland er medlemmer av Atlanterhavspakten. Geografisk er det området som dermed blir dekket av denne garantien, helt identisk med det som allerede er dekket. Opprinnelig var det dekket gjennom bestemmelsen om at garantien gjelder de områder hvor noen av medlemslandene hadde okkupasjonstropper, og den gang da tilleggsprotokollen som var nødvendig for å ta opp Hellas og Tyrkia, ble undertegnet, ble det med sikte på en mulig avvikling av okkupasjonen, forandret til å gjelde ethvert område av Europa, hvor noen av partene hadde stasjonert okkupasjonstropper da pakten trådte i kraft – sådan at reelt sett innebærer den nye protokoll ingen utvidelse av de forpliktelser vi har som medlem av Atlanterhavspakten allerede som den er. Til gjengjeld for denne garanti som gjennom denne protokollen vil bli gitt samtlige medlemsland i det Europeiske Forsvarsfellesskap, er det så meningen at medlemslandene av det Europeiske Forsvarsfellesskap skal gi en tilsvarende garanti overfor medlemslandene i Atlanterhavspakten, slik at altså også det Europeiske Forsvarsfellesskap som sådant og dets medlemsland betrakter et angrep på noe av medlemslandene i Atlanterhavspakten som et angrep på seg selv.

Nå er det helt på det rene at disse gjensidige garantier ikke trer i kraft før for det første medlemslandene i Atlanterhavspakten og i EDC hver for seg har meddelt at de ratifiserer de to avtalene, men dessuten vil det kreves at selve traktaten om det Europeiske Forsvarsfellesskap skal være trådt i kraft ved at det er meddelt ratifikasjon fra samtlige dets medlemmer, og det vil jo da avhenge av de politiske vilkår i de enkelte medlemsland i det Europeiske Forsvarsfellesskap når en slik ratifikasjon vil være en kjensgjerning og dermed hele dette system av avtaler tre i kraft. Det skulle derfor være god tid for Stortinget til å ta standpunkt til ratifikasjonsspørsmålet, som da vil bli forelagt på vanlig måte i en proposisjon om innhenting av samtykke til ratifikasjonen.

Om selve realiteten i saken vil jeg bare gjerne si et par ting.

Vi har jo her i Norge hele tiden under disse forhandlinger vært interessert i at det Europeiske Forsvarsfellesskap måtte bli knyttet så intimt som mulig til Atlanterhavspakten. I en slik intim tilknytning mener vi jo det ligger en av de garantier vi fra første stund har lagt så stor vekt på, for å motvirke faren for tysk militarisme eller noen slags eventyr fra et Tyskland som har fått militære maktmidler. Dette må forfølges da, foruten gjennom garantibestemmelsen, også gjennom bestemmelsen om at forsvarsfellesskapets tropper, altså Europahærens tropper, skal kommandomessig stå under SHAPE's, altså under den atlantiske felleskommando, at det skal være et intimt praktisk samarbeid ikke bare mellom medlemslandene innbyrdes, men også mellom Europahæren som organisasjon og Atlanterhavspaktens felleskommando, et intimt praktisk samarbeid særlig med hensyn til alt som heter produksjon og forsyninger til de militære enheter. Ennvidere ble bestemmelsen om at det i visse tilfelle skal foregå konsultasjoner mellom Atlanterhavspakten og ministerkomiteen i det Europeiske Forsvarsfellesskap.

Som jeg alt har nevnt, gir protokollen derfor i seg selv ikke anledning til noen betenkeligheter fra vår side, men vi må naturligvis være klar over at undertegningen av protokollen selv med forbehold om ratifikasjon er et skritt videre på veien mot gjennomføringen av de vestlige demokratienes Tysklands-politikk. Det kan derfor være av interesse i denne sammenheng å se ganske kort på utviklingen i Tysklandsspørsmålet etter Lisboa-møtet. Alt den gang visste vi jo at det i Tyskland selv på mange hold var sterke betenkeligheter mot hele dette avtalekompleks som det nå er meningen vil bli undertegnet i løpet av de nærmeste par uker.

Disse betenkeligheter er kommet enda tydeligere fram i denne tiden, først og fremst forårsaket ved de russiske notene. Den første russiske noten, av 10. mars, foreslo at man nå skulle ta skritt til å gjennomføre en samling av Tyskland under en all-tysk regjering, at det skulle avsluttes en fredstraktat, at det i et samlet uavhengig Tyskland skulle sikres demokratiske rettigheter for alle, at alle okkupasjonsstropper skulle trekkes ut innen et år etter undertegningen av fredstraktaten, at grensene skulle fastsettes etter de avtaler som er truffet i Potsdam, at et samlet uavhengig Tyskland skulle ha anledning til å ha de forsvarsstyrker som er nødvendige for dets forsvar, men at et slikt Tyskland ikke skulle ha adgang til å slutte seg til noen allianse rettet mot noen stat som hadde vært med i krigen mot Hitler-Tyskland.

På denne note svarte Vestmaktene den 25. mars med å fremheve at det viktigste spørsmål i første omgang måtte være å undersøke vilkårene for frie valg av en alltysk enhetsregjering og at disse undersøkelser etter Vestmaktenes mening burde gjennomføres av den kommisjon som de Forente Nasjoners generalforsamling i høst mot Østmaktens stemmer hadde nedsatt. De understreket videre i dette sitt svar at grensene for det tyske statsområde ikke var endelig fastsatt i Potsdamavtalene. Det tredje hovedpunkt i dette svar av den 25. mars var at de mente at et selvstendig Tyskland måtte stå fritt også med hensyn til å delta i et samarbeid med de makter det ønsket å samarbeide med, og at i forhold til planen om tyske enheter i et europeisk forsvarsfelleskap, var den russiske antydning om nasjonale tyske styrker å betrakte som et tilbakeskritt.

På dette svarte russerne med en note av den 9. april, som i det store og hele bare gjentok de argumenter som var inneholdt i den første note av den 10. mars, men allikevel ga en antydning om at de var villige til å drøfte spørsmålet om valg i Tyskland. Men de avviste bestemt kommisjonen fra FN som den rette til å kontrollere forutsetningene for valget.

I svaret på den siste russiske note, som ble avgitt i forgårs, og hvis tekst nå foreligger i all fall i britiske aviser av i går, satte Vestmaktene på ny spørsmålet om frie valg i forgrunnen. De pekte imidlertid på at mulighetene for å undersøke det ikke var begrenset til FN-kommisjonen, selv om de ville foretrekke den, de sa seg villig til å drøfte også andre uavhengige instanser som kunne undersøke forutsetningene for frie valg, men uttalte sin meget store skepsis overfor den russiske antydning om at dette skulle være et utvalg som bare representerte de fire okkupasjonsmakter. Det heter i noten at den fremgangsmåte vil gjøre en slik kommisjon til både dommer og undersøkelseskommisjon.

I sitt svar, hvor undersøkelsen av forutsetningene for frie valg er hovedpunktet, understreker Vestmaktene igjen at etter deres mening må et Tyskland etter fredsslutningen ha adgang til å delta i det internasjonale samarbeid som det ønsker å delta i.

Den praktiske konklusjon i noten er at Vestmaktene foreslår:

1. At man skal bli enig om en uavhengig kommisjon, helst FN-kommisjonen, men eventuelt en annen, for å undersøke forutsetningene for frie valg.
2. At så snart innberetningen fra en slik kommisjon, som da må ha hatt adgang til å undersøke forutsetningene i samtlige soner, foreligger, skal en firemaktskonferanse komme sammen for å drøfte for det første, hvilke tiltak det er nødvendig å treffe for å sikre frie valg, og deretter drøfte modaliteten for gjennomføring av frie valg som det første. – Derimot sier vestmaktene i sin note at det ikke kan ha noen mening å drøfte det reelle innhold av den tyske fredstraktat, før det er en alltysk regjering fremgått av virkelig frie valg.

Det er vel riktig å si at Vestmaktens første svar av 25. mars vakte en viss uro i tysk opinion, skapte en viss frykt for at den holdning som denne note ga til kjenne, kanskje kunne forspille muligheten for en samling av landet, og den tyske opposisjon har på grunnlag av de to russiske noter sterkere enn før krevet at før forhandlingene om deltagelse fra tysk side i det europeiske forsvarsfelleskap blir ført fram til avslutning, bør forholdet til Sovjetsamveldet avklares. Men sosialdemokratene, som jo er hovedpartiet i opposisjon i Tyskland, tar ikke prinsipielt avstand hverken fra en oppsetning av tyske militære enheter eller fra et traktatbundet samarbeid med Vestmaktene. De bare understreker sterkere og hyppigere enn regjeringspartiene gjør det at et slikt samarbeid eventuelt må foregå på grunnlag av Tysklands fulle og hele likestilling.

Et slikt syn, at en nå først må få avklart forholdet til Sovjetsamveldet før man tar vesentlige skritt videre, er jo også kommet fram i andre land. Det kom til uttrykk i en resolusjon eller dagsorden som ble vedtatt enstemmig i det danske Folketing for noen dager siden. Det britiske arbeiderparti har gjennom et styrevedtak bl.a. hevdet at det burde holdes nyvalg i Tyskland før det ble tatt endelig standpunkt; men under debatten om de europeiske problemer i Underhuset i går presset jo arbeiderpartiets ordfører Attlee ikke dette krav om nyvalg.

Det standpunkt som Vestmaktene og Adenauers regjering har inntatt likeoverfor dette krav om at man skulle innstille videre arbeid med hele avtalekomplekset inntil man har fått avklart forholdet til Russland, er dette at nettopp ved å holde fram og føre avtalekomplekset så langt fram som til undertegning har man en mulighet for å oppnå videre reelle innrømmelser fra Sovjetsamveldet. Det som hittil foreligger i antydningens form i Sovjetnotene, vet man jo svært lite om realiteten i, og oppfatningen både i de vestallierte regjeringer og i regjeringen hos Adenauer, som jeg hadde anledning til å diskutere denne sak med nokså inngående for noen uker siden i Paris, er den at den sannsynlige hensikt med hele notevekslingen fra Sovjetsamveldets side er først og fremst den å hindre at disse avtalene kommer så langt som til undertegningsstadiet.

Det er enn videre på det rene at undertegning av avtalene, og selv ratifikasjon av avtalene, låser ikke forholdet til Sovjetsamveldet endelig fast. Gjennom avtalekomplekset, altså generalavtalen med biavtaler, forbeholder de vestlige stormakter seg en myndighet som de kan falle tilbake på, såkalte «reserved powers», i tilfelle det åpner seg muligheter for et fredelig oppgjør med Sovjetsamveldet.

Det er videre nå brakt helt på det rene at avtale med den vesttyske forbundsrepublikk ikke er bindende for en eventuell alltysk regjering. Det er ikke tvil om at Adenauer har rett i sin uttalelse på dette punkt, og det er også kommet tydeligere til uttrykk i en revisjon av avtaleteksten. En faktisk fastlåsing av situasjonen finner vel imidlertid sted når en gang i framtiden – vi vet ikke hvor langt inn i framtiden – tyske militære enheter faktisk er opprettet som ledd i et vestlig forsvarssamfunn. Det er imidlertid helt på det rene at undertegningen ikke er det endelig beseglende faktum. Avtalene skal, før de trer i kraft, ratifiseres, og det ble i Lisboamøtet slått helt tydelig fast at ingen organisering av tyske enheter skal begynne før avtalene er ratifisert av samtlige medlemslands nasjonalforsamlinger. Jeg tror man kan regne med at ratifisering av avtalene vil i hvert fall ta bortimot et halvt års tid, muligens lengre tid, slik den politiske situasjon ligger an både i Tyskland og i Frankrike, og hvis det i tiden mellom undertegningen og ratifikasjonen skjer nye ting i forholdet mellom de fire stormakter, har nasjonalforsamlingene det i sin hånd å oppholde ratifikasjonen og dermed hindre at avtalekomplekset trer i kraft.

Når det i øyeblikket foreligger et visst tidspress, når man altså har hatt meget sterkt ønske om å få disse avtalene ført frem til undertegningsstadiet, henger det delvis sammen med at man dermed har villet vise Sovjetsamveldet at man lar seg ikke skremme av trusler, samtidig som man er villig til gjennom forhandlinger å undersøke om forutsetningene for frie valg og siden forutsetningene for en avtale er til stede.

Det annet moment som skaper et visst tidspress, er at den amerikanske regjering for sin del gjerne vil ha avklart senatets stilling til ratifikasjon av protokollen før valgene, og skal den nå ha noen sjanse til å rekke det, er det ikke så meget tid å løpe på.

De vanskeligheter som den tyske regjering har, og som den etter de siste meldinger nå er i ferd med å vinne over, skyldes i første rekke misnøye i koalisjonspartiene, altså de andre regjeringspartiene, med spesielle punkter i avtalekomplekset, generalavtalen med biavtalene. Koalisjonspartienes krav går ut på at forbundsregjeringen må sikres større innflytelse enn etter den tekst som forelå inntil for et par dager siden, ved en eventuell proklamering av nødtilstand, som gir Vestmaktene tilbake en rekke rettigheter som okkupasjonsmakter. For det annet krever koalisjonspartiene en innskrenkning av det tidsrom fremover i tiden hvor allierte borgere fortsatt skal ha særfordeler i Tyskland når det gjelder beskatning til utligning av krigsbyrdene. Hittil, og ennå i dag, er samtlige allierte statsborgere som er i Tyskland, selv om de ikke har skattefrihet, fritatt for denne spesielle beskatning, «Lastenausgleich» som den kalles på tysk, altså fordelingen av byrdene ved krigshandlingene. – For det tredje krever koalisjonspartiene revisjon av artikkelen

om dekartellering, desentralisering, av den tyske tungindustri. – Deres fjerde hovedkrav er amnesti for tyskere i alliert fengsel. Selve krigsforbryterproblemet er det enighet om. Det skal behandles innen en felles revisjonskommisjon, altså noe i likhet med det revisjonsutvalg vi selv har hatt i vårt landssvikoppgjør. – Det ser etter de siste meldinger ut som om det er sannsynlig at en vil finne formuleringer for disse punkter som vil gjøre det mulig for Adenauer å undertegne i løpet av de nærmeste halvannen ukene.

Det man tar sikte på foreløpig, er undertegning av selve generalavtalen og biavtalene noe sådan som lørdag den 24de. Denne undertegning skal skje i Bonn. Så var det tanken at man skulle søke å få undertegnet Europahær-avtalen i Paris den 25de, og protokollen om de gjensidige garantier mellom Atlanterhavspakt-medlemslandene og Det europeiske forsvarsfellesskap den 26de. At det blir akkurat det tidsskjema, kan man naturligvis ikke garantere, men det ligger nå fast i all fall at utenriksminister Acheson kommer til Europa for å delta i de helt avsluttende faser i forhandlingene om avtalekomplekset med Tyskland, og mens han er i Europa, skal også undertegningen finne sted.

Det ser også ut til at problemet om fordelingen av det tyske bidrag til forsvarsutgiftene nå er nærmere sin løsning enn det var for ganske kort tid siden. Nå er vi selvfølgelig alle sammen oppmerksomme på betenkelighetene ved en politikk som bygger på et svakt flertall i Tyskland selv og i Frankrike. Men Regjeringen har vurdert det slik at det ville ikke være naturlig for Norge som stat å stille noe krav om nyvalg, enn si å sette det som noen betingelse for undertegning. I forhold mellom stater må man holde seg til de konstitusjonelt befullmektigede regjeringer man har, og det er ingen som helst tvil om at etter den vesttyske forfatning har den tyske regjering, så sant den har et flertall i forbundsdagen med seg, alle de nødvendige fullmakter til å handle på Vest-Tysklands vegne. Det vi sa fra Regjeringens side da vi i Stortinget la fram våre forutsetninger for å akseptere tanken om Tysklands deltakelse i det vestlige forsvar, det var på dette punkt at vi aksepterte den under den forutsetning at den skjedde med den tyske regjeringens vilje og med tilslutning fra forbundsdagen – det vil da si av et flertall i forbundsdagen. Ut fra dette syn tok vi da heller ikke noen reservasjon om nyvalg i Tyskland under behandlingen av dette spørsmål under Lisboamøtet.

Jeg vil så bare føye til at den garanti som inneholdes i protokollen mellom Atlanterhavspaktens medlemsland og Det europeiske forsvarsfellesskap, som det nå er spørsmål om å undertegne for vårt vedkommende, må ikke forveksles med andre garantier som det har vært spørsmål om i denne sammenheng. En av dem er den som utenriksminister Eden har avgitt erklæring om på Storbritannias vegne, at Storbritannia vil være beredt til å gi Forsvarsfellesskapet en helt automatisk garanti, altså en garanti av det samme automatiske slag som vi har i Brusselpakten, men som vi ikke har i Atlanterhavspakten. I Brusselpakten forplikter medlemslandene seg til å gå til krig ved angrep på ethvert annet medlemsland. Ved Atlanterhavspakten forplikter medlemslandene seg til å betrakte et angrep på et annet medlemsland som et angrep på seg selv, og øyeblikkelig overveie hvilke skritt, deri innbefattet militære aksjoner, som det er nødvendig å ta. Det er altså der en forskjell, som vel

mere er en juridisk enn en reell forskjell, men som allikevel spiller en viss rolle, og det er for å imøtekomme et sterkt ønske fra medlemslandene i Det europeiske forsvarsfellesskap, og særlig fra Frankrike, at England vil være beredt til å gi Forsvarsfellesskapet en slik helt automatisk garanti.

En annen garanti som det også har vært spørsmål om, er den som Frankrike har uttrykt et bestemt ønske om, at Storbritannia og De Forente Stater skal garantere mot den fare at Vest-Tyskland bryter ut av Forsvarsfellesskapet, men hvilke former det kan bli tale om i forbindelse med en slik garanti, kjenner vi ikke noe nærmere til uten gjennom pressemeldinger. Men også i denne sammenheng ligger vel den sterkeste reelle garanti i underordningsforholdet, altså i den ting at Det europeiske forsvarsfellesskap kommandomessig og hvor det gjelder politiske retningslinjer, er underordnet Atlanterhavspaktens bestemmende organer. Og kanskje enda mere enn i det ligger garantien i de vestallierte troppers fortsatte nærvær på kontinentet med tyngden i Tyskland.

Det spørsmål som jo alltid må melde seg i sammenheng med de skritt vi tar i disse spørsmål, er: Hva er Sovjetregjeringens virkelige hensikter med de skritt den tar i Tysklandsproblemet? For min del anser jeg det for umåtelig lite sannsynlig at Sovjetregjeringen for alvor er villig til å la det kommunistiske regime i Øst-Tyskland falle og derved gi avkall på alle de politiske prestisjemomenter som er knyttet til det, og på de strategiske fordeler, som er meget reelle, som det gir å stå like øst for Lübeck og å ha hele den tyske østersjøkyst. Skulle Sovjetregjeringen tross dette ha til hensikt å la det kommunistiske regime i Øst-Tyskland falle, må det ihvertfall være fordi den mener seg å se muligheter for at et samlet Tyskland kunne komme under kommunistisk innflytelse. Jeg anser det like lite sannsynlig som at Sovjetregjeringen for alvor har til hensikt å oppgi det øst-tyske regime, at den er villig til å gå med på en samling av Tyskland som virkelig gir en all-tysk regjering en fri stilling, altså en stilling med frihet til å skaffe seg beskyttelse ved forsvarssamarbeid med de vestlige demokratier. Det en må håpe på, er at den siste Vestmaktnote, den av i forgårs, kan være et første skritt på veien til en avklaring av Sovjetsamveldets hensikter ved å fremtvinge en reaksjon fra Sovjetsamveldet i spørsmålet om frie valg. Man vil i reaksjonen på spørsmålet om det er villig til for alvor å drøfte forutsetningene for helt frie valg, få en sterkere indikasjon enn vi hittil har hatt, på hvilke hensikter Sovjetregjeringen har.

Til slutt bare den bemerkning at en uttrekning av okkupasjone troppene fra hele det tyske område et år etter en eventuell fredstraktat, og før det da har vært tid til å organisere noe virkelig tysk forsvar, vil blottlegge Danmark, og dermed stille også oss her i Norge i en langt mer utsatt stilling rent strategisk sett enn vi står i så lenge det er om enn aldri så svake vestallierte okkupasjone tropper i Tyskland.

Formannen: Jeg takker utenriksministeren for utredningen. Ønsker noen av komiteens medlemmer å uttale seg?

Friis: Foreligger det ikke alt i dag et nytt svar fra Sovjetregjeringen?

Utenriksminister Lange: Jeg har ikke noe kjennskap til det.

Friis: Det ble nevnt i radioen i går kveld.

Utenriksminister Lange: Det eneste jeg har sett, er om pressereaksjonen i sovjetiske aviser, men noe svar fra Sovjetregjeringen foreligger ikke.

Friis: Da har jeg hørt feil.

Gerhardsen: Det som ble nevnt i går, var at den første reaksjon var pressekommentarer.

Hambro: Jeg går ut fra at vi får anledning til å lese gjennom den overordentlig interessante redegjørelse som utenriksministeren har gitt oss her, før vi uttaler oss om en sådan sak, hvis vi har noe å si.

Jeg vil be om at vi får med utkastet også på engelsk. Jeg tror ikke man kan si med utkastets egne ord at oversettelsen er «rettkjent». Der er ikke noen skikkelig sammenheng på første side, når det står: «Partene ... som er overbevist om ... og i betraktning av ...» osv. Hva det står på engelsk der, vet jeg ikke. Meningen er jo klar, men det må koordineres. Det er et par andre ting også som gjør at det kunne være ønskelig å se den engelske tekst.

Utenriksminister Lange: Oversettelsen er gjort i all hast til dette møte, som ble innkalt på nokså kort varsel, og det er klart at den må gjennomarbeides ikke så lite.

Formannen: Men med hensyn til det hr. Hambro nevnte – hvordan er det med tiden for det?

Utenriksminister Lange: Det avhenger jo helt av hvor fort stenografene får referatet ferdig. Undertegningen er det meningen skal finne sted den 26de, dvs. ikke førstkommende mandag, men den neste.

Regjeringen har sett det slik at det er ikke noen tvil om at Regjeringen har full konstitusjonell adgang til å undertegne med forbehold om ratifikasjon, men vi har på den annen side også ansett det som helt nødvendig at det ble gitt denne orientering og gitt anledning til reaksjon her i denne komite før undertegningen finner sted. Det vil da si at hvis en slik ny drøfting her i komiteen kan finne sted i midten av kommende uke, så ødelegger det ikke noen ting. Men vi har også den vanskelighet at midt i neste uke har vi Kristi Himmelfartsdag.

Hambro: Fredag og lørdag har både Høyre og Venstre sine landsmøter.

Møtet hevet kl. 14.